

Andrej Ivanuša

PRIMITE TATU

Največji ropi, prevare in piramide

V zgodovini so se vedno nekateri želeli nepošteno in nelegalno polastiti denarja, ki si ga je nekdo ustvaril na pošten in legalen način. Tako so poskušali s prevarami izmamiti denar od ljudi ali pa ga preprosto ukrasti iz skladišča, to je banke. Denar je samo menjalno sredstvo. V mnogih pogledih je njegovo malikovanje nepotrebno in napačno.

MENJALNO SREDSTVO

Iz denarnice vzemite katerikoli kovanec ali bankovec. Dobro pogledajte eno in drugo stran denarja. Zavedajte se, da imate v roki le 'privid'. Denar je nekaj v kar 'zaupamo' in 'verjamemo'. Samo takrat ima vrednost. Denar je menjalno sredstvo. Preprosto povedano, je le predmet, ki služi, da s seboj ne tovorimo 10 vreč žitnega zrnja, ki jih bomo zamenjali za 100 sekir. Vedno znova v človeški civilizaciji določamo razmerje med koščkom kvadratičnega papirja z zapisano številko (ali okroglega kosca gravirane kovine) in predmetom, ki mu želimo spremeniti lastništvo, torej kupiti.

A v zadnjem času so šle stvari še mnogo dalje. Sedaj je denar nekaj, kar je na plastični kartici dimenzij 85,60 × 53,98 mm (kreditna kartica, standard ISO/IEC 7810 ID-1). Še slabše, to so le številke v virtualnem svetu elektronike. Nekaj, kar je zapisano samo v obliki električnega niza ničel in enic na nekem trdem disku neke banke nekje na svetu. Samo naj Sonce pošlje močnejši piš sončevega vetra ter sesuje električni sistem Zemljanov ... puf ... in denarja ni več.

Hm, zakaj se potem tako ženemo za njim? Menjujemo ga, podarjamo, si ga prisvajamo, krademo, zažigamo in se pretepamo zanj. To je zato, ker 'verjamemo', da denar predstavlja pridobljeno in pridelano naravno bogastvo, naše ideje, znanje, delo in znoj.

DENAR IN ŽIVLJENJE

Tako že od pamtiveka nekateri ljudje skušajo drugim ukrasti 'idejo'. Želijo si na enostaven način pridobiti nekaj vreč žita, ki ga niso pridelali, in nekaj sekir, ki jih niso sami izdelali. Pri tem pa ne bi dali ničesar v zameno.

Vsekakor je najbolj bizarno 'krajo' izvedel iraški diktator Saddam Hussen marca 2003. To je bilo le nekaj ur prej, preden so v Irak vkorakale ameriške čete. Na listič papirja je z roko napisal 'bančni nalog' za dvig gotovine v višini vrtočlavih 920 milijonov dolarjev (okrog 675 milijonov €) in ga izročil svojemu sinu Quasayu. Ta je poklical še svojega 'prijatelja' in odšel z njim v iraško Centralno banko. Bančni uslužbenci na čelu s finančnim ministrom Hikmat Ibrahim al-Azzawijem so potem zatrjevali, da sta osebno pregledala vse škatle z denarjem in zahtevala, da jih naložijo na tri tovornjake – vlačilce. Vsa operacija je trajala pet ur.

Naloženi denar je predstavljal kar eno četrtno vseh bančnih rezerv države v tuji valuti. Del denarja so zasedbene oblasti in člani nove iraške vlade uspeli najti, a večina te vsote je poniknilo neznanu kam. Le okrog 100 milijonov dolarjev so kasneje našli v Bagdadu.

Ker je bil Husein diktator, je bilo mogoče izdati takšen nalog tudi zato, ker načeloma ni prekršil nobenega zakona, saj si jih je ustrezno prikrojil! Quasaya so kasneje med eno izmed vojaških operacij ubili ameriški vojaki. O Saddamovi usodi pa je tako ali tako vse znano.

Po nekaterih virih so tovornjaki večino denarja prepeljali v Sirijo že kar isti večer, ko so ga naložili v Centralni banki. Ameriški oficir posebnih enot, polkovnik Ted Seel je o tem poročal, vendar ni mogel zagotoviti, če je bil v tovornjakih denar ali kaj drugega. Drugi opazovalci verjamejo, da ta denar porabljajo ali pa so ga že porabili sorodniki in znanci pokojnega diktatorja. Nekaj ga bi naj šlo za njihov luksuz, nekaj za anti-propagando in nekaj za organiziranje borbe proti Američanom. Menijo celo, da so ga mnogo uporabili za organiziranje bombnih napadov v Iraku, ki so še nekaj let po zasedbi pretresali to državo. Če je to res, je imela največje koristi od tega Al Kajda in z njo povezane skupine.

ČISTA 'KLASIKA' IN ŠTIRI BANČNE ZVEZDE

Po zapisu v Guinnessovi knjigi rekordov je bil opravljen največji 'klasični' bančni rop med vikendom avgusta 2005 v kraju Fortaleza v Braziliji. Od šest do deset bančnih roparjev je uspelo odnesti 164,8 milijona brazilskih realov (69,8 milijonov \$, 51,2 milijona €). V sosednji stavbi so uradno odprli 'novo agro-kulturno' podjetje, ki bi se naj ukvarjalo s preoblikovanjem pokrajine. Kako primerno! Prav to so, namreč, počeli. Iz kleti te stavbe so 4 metre pod cesto skopali 78 metrov dolg tunel do bančnega trezorja Banco Central de Fortaleza. Za vikend, 6. in 7. avgusta 2005 so prebili 1,1 metra debel železobetonski zid trezorja. V njem je bila navedena vsota denarja v obliki bankovcev za 50 realov, ki so skupaj tehtali 3,5 tone. Brazilska policija je doslej uspela odkriti le 3% ukradenega denarja. Roparji s preostankom pa še vedno niso za zapahi.

Leta 1976 so gverilci v Bejrutu v Libanonu z eksplozivom 'odprli' trezorje British Bank of Middle East in vlomili v sefe. Po različnih ocenah so odnesli od 26,5 do 87,8 milijona € denarja. Ker vsota ni dokazljiva, ta rop ni vpisan med največje bančne rope. Seveda je bil ves denar porabljen za nakup orožja v libanonski državljanski vojni.

Istega leta se je zgodil velik rop banke še v Belfastu na Severnem Irskem. Skupina roparjev je kot talce zajela člane dveh družin vodilnih bančnih uslužbencev. S tem so ju prisilili, da sta odprla bančni trezor. Roparji so odnesli 31,8 milijona € denarja v neoznačenih bankovcih. Ta rop tudi še ni raziskan in nihče ne ve, kje in kako je bil denar porabljen. Policisti so sumili uslužbenca, da sta bila v dogovoru z roparji, vendar jima tega niso mogli dokazati.

V ZDA, v Kaliforniji je 24. marca 1972 Amil Dinsio na čelu sedmih mož sredi noči vdrl v United California Bank v mestecu Laguna Niguel. Z varilnimi aparati so se lotili trezorjev in v njih našli za okrog 22 milijonov € denarja in dragocenosti. Dejanska vrednost ni bila nikoli ugotovljena. Vsega niso nikoli povrnili, vendar so vse udeležence ropa ulovili agentje FBI. V zaporu je eden od njih, Phil Christopher, napisal 'skoraj dokumentarno' knjigo z naslovom Superthief (Supertat).

Očitno so se Iračani od Saddama naučili kar nekaj zanimivih stvari. Julija 2007 so oropali Dar Es Salaam Bank v Bagdadu in odnesli za okrog 206 milijonov €. Nikakor ni jasno čemu je majhna mestna banka imela toliko denarja na zalogi in pri tem večino v ameriških dolarjih. Ko so se uslužbenci zjutraj vrnili na delo, so našli prav vsa vrata v banki odprta. Kaj hitro so pogrešili tri nočne varnostnike. Tem se je ob pomoči mestnih para-vojaških milic uspelo izmuzniti mimo vseh ameriških in angleških vojaških kontrol.

Do danes ta rop ni pojasnjen, nočni varnostniki so skupaj z denarjem praktično izpuhteli z lica sveta.

VLAKI, DRAGULJARNE IN MUZEJI

Vsekakor se moram najprej ustaviti v naj-naj ropu vlaka, ki je bil leta 1963 v Veliki Britaniji in je zagotovo najbolj znan. Poseben vlak britanskih železnic je 8. avgusta vozil denar iz Glasgowa v London. Petnajstčlanska banda pod vodstvom Brucea Reynoldsa ga je ustavila v bližini kraja Metmore v okrožju Buckinghamshire. Z manipulacijo prometnih signalov so prisilili strojevodjo, da je vlak ustavil. Skupino roparjev so sestavljali še Gordon Goody, Buster Edwards, Charlie Wilson, Roy James, John Daly, Jimmy White, Ronnie Biggs – ki je postal najbolj znamenit med njimi -, Tommy Wisbey, Jim Hussey, Bob Welch and Roger Courdrey ter še trije možje. Eden od teh je bil upokojeni strojevodja, ki bi naj vlak odpeljal naprej, a mu tehnologija ni bila poznana. Zato so s palicami prisili strojevodjo na vlaku, da je vlak prestavil na stranski tir, kjer so ga lahko nemoteno oropali in pobrali za takratnih 2,6 milijona funtov (danes je to okrog 46 milijonov funtov, oz. okrog 55,2 milijona €). Praktično vse člane so polovili in jih obsodili tudi na 30 let zavora.

Ronald Arthur "Ronnie" Biggs (8. avgust 1929 – 18. december 2013) je postal znan po spektakularnem begu iz zavora leta 1965. Na begu, večinoma v Braziliji, je preživel 36 let. Leta 2001 se je prostovoljno vrnil v Veliko Britanijo in preživel preostanek svojega življenja v zaporu in zaporniški bolnišnici. Avgusta 2009 so ga zaradi slabega zdravstvenega stanja preselili v dom za starostnike in ga ob tem pomilostili.

Zagotovo se bolj spleča oropati draguljarne. Decembra 2008 je v Parizu to storil Harry Winston s še tremi prijatelji. Tik pred zaprtjem draguljarne Jeweler to the Stars so možje vstopili oblečeni v krila in ženska oblačila. Med smehom uslužbencev so potegnili na svetlo orožje in jih prisilili, da so v plastične vreče pričeli tlačiti vse, kar se je bleščalo. Skupaj so odnesli dragotin v vrednosti 79,2 milijona €. Potem so med streljanjem v strop in v steklene vitrine stekli iz draguljarne. Ko so jih pariški policisti ulovili, so presenečeni spoznali, da so ti isti roparji že leto dni prej oropali to draguljarno in takrat pobrali za okrog 17 milijonov € zlatnine. Na koncu so kot njihove sodelavce zajeli še 25 oseb v starosti od 22 do 67 let.

Podoben izplen v višini 73 milijonov € so roparji dobili v Diamond Center v Antwerpnu v Belgiji v februarju 2005. In to pretežno v nebrušenih diamantih! Vse skupaj je bilo tako težko, da so roparji plen komaj nosili. Odnegli so 123 od skupno 189 depozitnih škatel. In to kljub neverjetni desetslojni zaščiti, ki je vsebovala tudi infrardeče detektorje toplote, doplerjev radar, magnetna polja, seizmični senzor in posebno ključavnico z 100 milijoni možnih kombinacij. Na začetku ni bilo nikomur jasno, kako je to mogoče. V kolikor eden od sodelavcev v ropu ne bi pozabil zažgati vreče s smetmi, kjer je policija našla dokaze, bi bil rop še danes nepojasnen.

Štiri člansko skupino roparjev je vodil 30-letni Leonardo Notarolo, ki je ves rop načrtoval cela tri leta! Najprej je najel pisarnico v zgradbi in v njej odprl trgovinico Italian Diamond Merchant. Ni bil preveč uspešen kot 'diamantni trgovec' in mnogi kolegi v zgradbi so mu milostno pomagali pri njegovem preživetju. Ob tem si je pridobil njihovo zaupanje in kredibilnost. Kot poslovnemu partnerju so mu brez zadržkov razlagali svoje zaščitne metode in prikazali tehnikalijske. Ko se je dovolj podučil, je preprosto vstavil lažno videokaseto in prevaral varnostne kamere, ki njegovega gibanja niso snemale. Potem je preprosto izklopil vse naprave, saj so mu njegovi poslovni partnerji zaupali celo varnostne šifre! Notarolo je bil obsojen na 10 let zavora, a diamantov v vrednosti

okrog 15 milijonov € še vedno niso našli. Leonardo trdi, da je bil le del večje zavarovalniške prevare, ki jo je vodil neki židovski trgovec z diamanti. A njegovega imena ne želi izdati.

Zelo veliko škodo so marca 1990 utrpeli v bostonskem muzeju. Odnegli so jim razstavnih eksponatov in slik v vrednosti 300 milijonov dolarjev (220 milijonov €). Dva moška preoblečena v policista sta uspela prepričati dvoje neizkušenih muzejskih varnostnikov, da sta se odzvala na lažni alarm. V zmedu sta jima policista uspela nadeti lisice in zapreti v klet. Roparja nista bila oborožena in sta si vzela 81 minut časa, da sta skrbno izbrala 12 najvrednejših umetnin. Med njimi so bile po tri slike Rembrandta in Vermeera. Nato sta vzela trakove nadzornih kamer ter mirno odkorakala na cesto. Za deli se je izgubila vsaka sled in nihče še vedno ni ničesar prijavil, čeprav je trenutno razpisana nagrada za kakršnokoli informacijo narasla na 3,6 milijona €. Očitno sta imela listo z naročili, saj sta v muzeju pustila še nekatere vrednejše predmete.

PONZIJEVA PIRAMIDA IN SUPER-MADOFF

Okrog leta 1905 je prispel v ZDA italijanski priseljenc Charles Ponzi (1882-1949). Z veliko težavo se je prebijal v življenju. Imel je le eno dobro alternativo – pomoč pri mafijskih poslih. Vendar se je raje odločil, da gre po svoji poti. Na začetku dvajsetih let 20. stoletja je 'izumil' svoj piramidni sistem. Vlagateljem obljubljal 50-odstotni dobiček v 45 dneh ali 100-odstotni v 90 dneh, z izgovorom, da pri vlaganju denarja izkorišča razliko med cenami ameriških in italijanskih poštnih kuponov. Sicer ni izumitelj piramidnega sistema, saj je bil sistem v takratni literaturi že večkrat opisan. Vendar je našel nov način dela in uspešnost je bila vezava glavnice oziroma vloženih sredstev za določen čas.

Tako v začetnih fazah vlagatelji prejemajo visoke dobičke in o teh izjemnih rezultatih obveščajo druge morebitne investitorje, ki se na podlagi zaslužkov tudi sami odločijo za vstop. S tem piramida dobiva nove in nove člane, katerih vložena in vezana glavnica služi za izplačilo obresti in morebitnih zahtev za poplačilo glavnice starih članov. Izpilil je mrežni marketing in preko njega pridobival nove člane. Bistveno je, da so ti sorazmerno premožni ljudje, ki nekaj časa ne potrebujejo vloženega denarja. Jasno je, ko dokončno zmanjka potencialnih investitorjev, se piramida zruši.

Ponzi je na ta način v pol leta je zbral 30.000 vlagateljev in 15 milijonov dolarjev (11 milijonov €). Ljudje so pri njem vlagali vse svoje prihranke, mnogi so najemali celo hipotekarna posojila, da so lahko vlagali v shemo. Dokler je v shemo redno dobival denar, je Ponzi redno izplačeval dobičke. Ponzija je 24. julija 1920 razkrinkal časopis Boston Post in za prevaro je bil obsojen na pet let zapora. Charles Ponzi je umrl v revščini in brez denarja.

Seveda vse današnje piramide temeljijo prav na ponzijevem pristopu. V igri so veliki denarji. Ko ekonomist povpraša, kako lahko izplačujejo takšne obroke in obresti, so si odgovori prevarantov zelo podobni: kako ustvarjajo dobičke s kratkoročnimi, visoko-obrestnimi posojili, da vlagajo v zelo perspektivna in visoko-donosna podjetja, da ... skratka, denar je zagotovljen in ni možnosti, da bi se kaj zalomilo. Prevaranti nastopajo celo javno, saj je pomembno, da ljudje slišijo prav to, kar želijo slišati.

Pri tem jih ne prepriča niti najbolj osnovna matematika, ki v primeru, da mora vsak vlagatelj pridobiti dva vlagatelja pod seboj, govori, da je v prvi vrsti en vlagatelj, v drugi sta dva, v tretji jih je šest, v četrti že 24, ... pri desetem nivoju pa že zmanjka prebivalcev Slovenije, saj je rezultat 3.628.800 potrebnih oseb, da piramidni sistem še naprej deluje.

A pomembna so srečanja vlagateljev, kjer si tisti iz prvih treh nivojev med seboj izplačujejo velikanske vsote denarja.

Največjo prevaro na utemeljeno na delovanju ponzijske sheme je izvedel Bernard Madoff v ZDA, ki je od 1991 pa do 11. decembra 2008 svoje vlagatelje ogoljufal za kar 64,9 milijard ameriških dolarjev(!). To je preračunano 47,6 milijard evrov(!) Nepredstavljava številka, ki presega proračune mnogih držav na svetu. Vse bi teklo še naprej, ko ne bi sam Madoff razkril, da zaradi finančne krize ne more izplačati nekaterih vlagateljev, ki so zahtevali umik svojega denarja. Za prevaro je bil obsojen na 150 let zapora, vse njegovo premoženje pa so zaplenili in prodali na dražbi, za poplačilo prevaranih vlagateljev.

Pred mnogimi leti je po Mariboru hodil mlad moški s tablo v roki na kateri je bilo zapisano vprašanje: »Za koliko milijard mark so me oropali?« Enako retorično vprašanje si lahko vedno znova zastavljamo tudi sami. Še posebej v zadnjem času, ko nas ne ropajo samo bančni roparji in vodje ponzijskih piramid, temveč tudi tajkuni, bančniki, vlade in politiki.

Viri:

- *Guinness Book of Records*
- *<http://news.bbc.co.uk>*
- *<http://www.prevara.info/>*
- *http://sl.wikipedia.org/wiki/Ponzijska_shema*
- *Jamie Frater, <http://listverse.com/>*